

Archeologienota

Programma van maatregelen voor uitgesteld vooronderzoek met ingreep in de bodem en archeologische opgraving

TORHOUT ELISABETHLAAN (prov. West-Vlaanderen)

Auteurs: Lynn DEVALCKENEER

Projectcode: 2024F262

1. Aanleiding vooronderzoek

Zie het verslag van resultaten bureauonderzoek

2. Resultaten vooronderzoek zonder ingreep in de bodem

Zie het verslag van resultaten bureauonderzoek

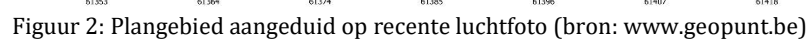
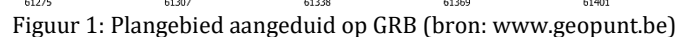
3. Gemotiveerd advies

Het uitgevoerde bureauonderzoek is volledig, alle relevante beschikbare bronnen zijn teruggevonden en zijn geraadpleegd. Op basis van het verslag van resultaten van het bureauonderzoek kan de aan- of afwezigheid van een archeologische site echter niet gestaafd worden. Daarom is voor het volledige projectgebied een verder vooronderzoek noodzakelijk is. Gezien de ligging van het projectgebied in het historisch centrum van Torhout en de aard van de verwachting voor sporen en resten daterend van de metaaltijden tot en met de nieuwe tijd, wordt een vervolgonderzoek in de vorm van proefsleuven en mogelijks ook een archeologische opgraving voorgesteld als de meest aangewezen methode. Voor een uitgebreide evaluatie van de verschillende onderzoeksmethoden wordt verwezen naar het verslag van resultaten (hoofdstuk 2.5.).

Hieronder worden de voorwaarden beschreven waaraan de verschillende onderzoeksfases moeten voldoen. Het uitgestelde traject is noodzakelijk omdat de gronden van het projectgebied grotendeels bebouwd en verhard zijn. Een terreinonderzoek kan enkel plaatsvinden na de sloop van de gebouwen en dus het verkrijgen van de stedenbouwkundige vergunning.

4. Planafbakening

Het projectgebied heeft een oppervlakte van ongeveer 1075 m² en dient deels 1075 m² onderzocht te worden door middel proefsleuven en mogelijks ook deels door een archeologische opgraving. Dit laatste is voorwaardelijk aan de uitvoering van grondroerende ingrepen ter hoogte van de aanwezige gebouwen met vastgestelde erfgoedwaarde. Op heden is de nood aan dergelijke ingrepen nog niet duidelijk. Locatie noch diepte van deze grondroerende werken kan op heden worden meegegeven.

5. Vraagstelling

Het doel van het onderzoek is om te achterhalen of er op het terrein één of meerdere archeologische sites aanwezig zijn en te bepalen welke maatregelen dienen te worden genomen voorafgaand aan de ontwikkeling van het projectgebied. Hieronder worden de specifieke (niet limitatieve) onderzoeksvragen per methode weergegeven. Elke onderzoeksmethode is succesvol beëindigd wanneer haar vraagstellingen succesvol kunnen worden beantwoord. Zolang niet alle onderzoeksvragen succesvol kunnen worden beantwoord, dient men over te gaan op de volgende onderzoeksmethode zoals besproken in hoofdstuk 2.5. van het verslag van resultaten.

Proefsleuven/proefputten:

- Welke impact heeft de huidige bebouwing op het bodemarchief uitgeoefend?
- Wat is de bodemkundige opbouw van het terrein?
- Is er sprake van een complexe verticale stratigrafie?
- Zijn er fasen van ophoging te herkennen? Zo ja, wat is de dikte van de pakketten en kunnen zij gedateerd worden?
- Zijn er archeologische sporen aanwezig?
- Welke is de bewaringstoestand van de aangetroffen sporen?
- Maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren?
- Behoren de sporen tot één of meerdere periodes?
- Kunnen de sporen en resten gekoppeld worden aan de achtererven van de woonpercelen zoals te zien op de historische kaarten (vanaf de ca. 1841)? Waaruit bestaan deze sporen en resten? Wat is hun bewaringstoestand? Is er sprake van artisanale activiteiten? Zo ja, van welke aard zijn deze activiteiten? Predateren zij de 19de eeuwse weegtuigindustrie?
- Kunnen de sporen en resten gekoppeld worden aan de activiteiten van de weegtuigindustrie? Zo ja, welke zijn deze en wat is hun bewaringstoestand?
- Welke is de relatie tussen de archeologische sporen en het landschap?
- Is er een archeologische site aanwezig binnen het projectgebied?
- Welke zijn de verder te nemen maatregelen i.f.v. de geplande werken?

Archeologische opgraving:

- Welke informatie bieden de aangetroffen sporen en resten met betrekking tot de industriële site? Kan een datering worden vastgesteld voor de bouw van de smidse? Kan meer informatie worden bekomen met betrekking tot de activiteiten die er zich afspeelden?
- Welke sporen en resten predateren de smidse/fabriek en wat is hun bewaringstoestand? Kunnen zij gekoppeld worden aan achtererven van historische bewoning ter hoogte van de Boeiaardstraat? Kunnen zij gekoppeld worden aan artisanale activiteiten ter hoogte van open ruimtes nabij de historische stadskern? Zo ja, van welke aard zijn deze activiteiten?

- Welke informatie bieden de aangetroffen sporen en resten met betrekking tot het herenhuis? Zijn er sporen van verbouwingen aangetroffen? Zijn er oudere fases van bewoning te herkennen?
- Welke sporen en resten predateren het herenhuis? Van welke aard zijn deze en wat is hun bewaringstoestand?

6. Plan van aanpak: proefsleuven

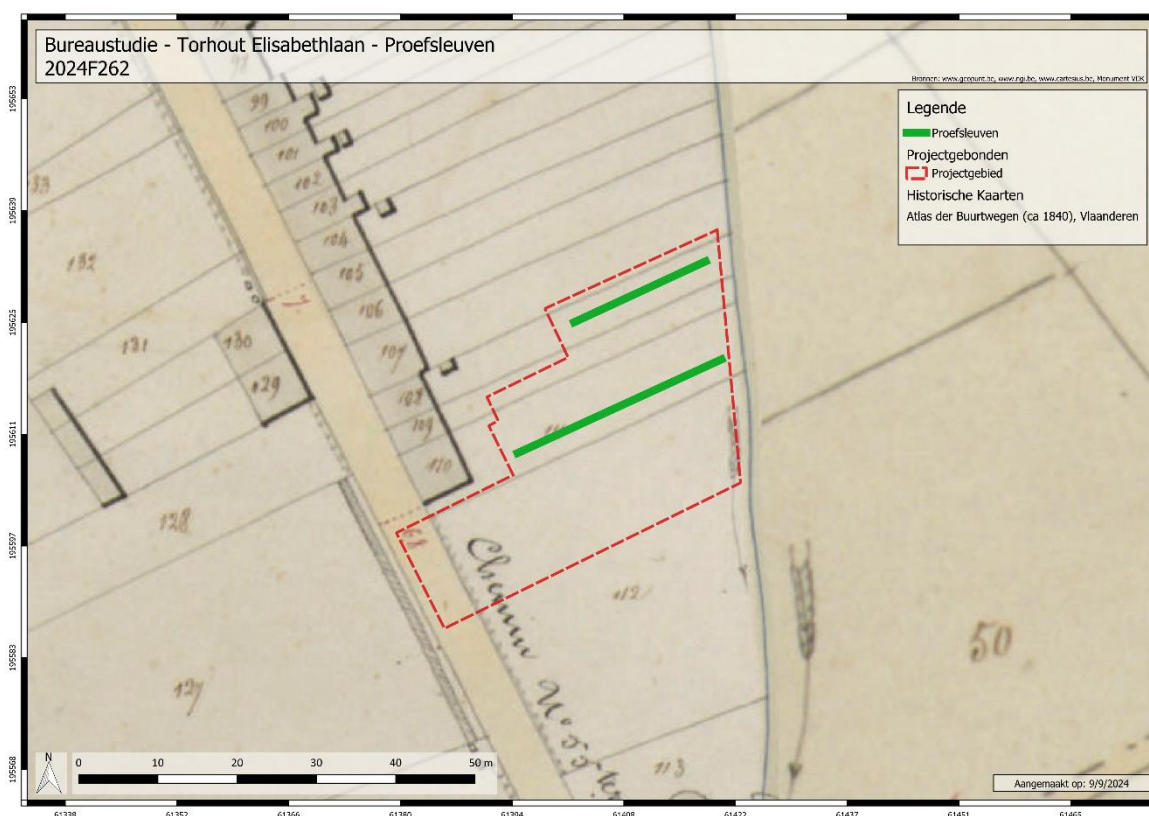
Teneinde na te gaan of er archeologisch relevante grondsporen aanwezig zijn binnen het onderzoeksgebied, dient gebruik gemaakt van de inplanting van parallelle ononderbroken proefsleuven over een deel van het onderzoeksgebied.

Bij de inplanting bedraagt de afstand tussen de proefsleuven minimum 12m en maximum 15m (van middenpunt tot middenpunt)¹. Voor de uitgraving wordt gebruik gemaakt van een niet-getande graafbak. De sleuven zijn 1,80 tot 2m breed en bij voorkeur noordwest-zuidoost georiënteerd. Op die manier is er het meeste kans om sporen van oude landelijke gebouwen die in de metaaltijden, Romeinse periode en middeleeuwen hoofdzakelijk zuidoost-noordwest zijn georiënteerd, aan te snijden. Per sleuf en minstens om de 50m wordt machinaal een profielput aangelegd, op een dermate manier dat er een geschrinkt patroon ontstaat en men in feite om de 25m een zicht heeft op de bodemopbouw van het onderzoeksterrein.

¹ Als men de kosten-baten afweging maakt, is deze methode van proefsleuven het meest aangewezen om archeologische sites op te sporen en te prefereren boven andere systemen. Zie *Onderzoeksrapport agentschap Onroerend Erfgoed 48. Archeologisch vooronderzoek met proefsleuven. Op zoek naar een optimale strategie.*

Figuur 3: Proefsleuven aangeduid recente luchtfoto (bron: www.geopunt.be)

Figuur 4: Proefsleuven aangeduid op Atlas der Buurtwegen (ca. 1841) (bron: www.geopunt.be)

Er worden extra volgsleuven, dwarsleuven of kijkvensters aangelegd om beter inzicht te krijgen in de aard van de aangetroffen archeologische sporen. Er wordt 10% van de onderzoekbare oppervlakte opengelegd door middel van sleuven en 2,5% door middel van volgsleuven, dwarsleuven of kijkvensters. Op die manier wordt 12,5% van het onderzoeksgebied onderzocht en kan met een minimale kost een betrouwbare inschatting gemaakt worden omtrent het archeologisch potentieel van de site. Zodoende kan men ook beter de onderzoekstermijn en –kost inschatten bij een eventueel vervolgonderzoek.²

De grond wordt gescheiden afgegraven en gestockeerd naast de sleuf. Na afloop van het terreinonderzoek worden sleuven en putten opnieuw gedicht met de eerder uitgegraven grond. Dit gebeurt op een dergelijke manier dat de originele bodemopbouw opnieuw bekomen wordt. Indien nodig worden kwetsbare sporen (vb. brandrestengraven) afgedekt met waterdoorlatende doek.

Indien er dient te worden afgeweken van dit patroon, dient dit gemotiveerd te worden bij de opmaak van het verslag.

Wanneer de gebouwen gesloopt worden kunnen enkel de bovengrondse delen onbegeleid worden gesloopt. Het uitbreken van de vloerplaten gebeurt onder begeleiding van een archeoloog. Gezien de ligging van het projectgebied in stadscontext kan het uitbreken van funderingen pas gebeuren na afronding van het archeologisch vooronderzoek en dan enkel in die zones waar geen verder archeologisch onderzoek wordt geadviseerd. Dit om te voorkomen dat sloopwerkzaamheden een bijkomende impact hebben op het mogelijk aanwezige bodemarchief.

Het archeologisch ensemble zal gedurende en na het afronden van het onderzoek bewaard worden bij de aannemer archeologie. Na afronding en oplevering van de rapportage wordt het ensemble definitief bewaard op de plaats naar keuze van de bouwheer. Dit gebeurt in overleg met opdrachtgever voor de aanvang van het project. Bewaring gebeurt conform de bepalingen in de Code Van Goede Praktijk (hoofdstuk 30.2).

Zowel het veldwerk als de verwerking en rapportage van de hierboven beschreven methodes dienen te voldoen aan de methodiek zoals beschreven in de Code van Goede Praktijk. De diverse fases van vooronderzoek moeten niet uitgevoerd worden indien de geplande bouwwerken, waarvoor deze archeologienota wordt opgesteld, niet zullen worden uitgevoerd. Het onderzoeksdoel is succesvol bereikt indien de vraagstelling kan beantwoord worden. Het gefundeerd kunnen beantwoorden van de vraagstelling is dus het evaluatiecriterium aan de hand waarvan de erkende archeoloog zal bepalen of het onderzoeksdoel succesvol bereikt is.

² HANECA K., DEBRUYNE S., VANHOUTTE S. en ERVYNCK A., Archeologisch vooronderzoek met proefsleuven. Op zoek naar een optimale strategie. Onderzoeksrapporten agentschap Onroerend Erfgoed, juli 2016.

Gewenste competenties

- In het kader van het proefsleuvenonderzoek dient het team te bestaan uit minstens 2 archeologen waarbij minstens één van de uitvoerende archeologen ten minste 220 werkdagen veldervaring heeft met onderzoek op zandbodems en beide beschikken over minstens 20 werkdagen veldervaring wat betreft proefputtenonderzoek .
- Gedurende het terreinwerk dient een (assistent-)aardkundige op afroep aanwezig te zijn bij het aanleggen, registreren en interpreteren van de referentieprofielen; voor het nemen van stalen, het bepalen van de analysestrategie en het uitvoeren en interpreteren van analyses. De (assistent-)aardkundige voert dit uit conform de bepalingen inzake referentieprofielen en aardkundige staalname (hoofdstuk 10.3 en 10.4 CvGP). De (assistent-)aardkundige moet beschikken over aantoonbare ervaring met zandbodems.

7. Plan van aanpak : archeologische opgraving

Deze methodiek wordt provisorisch opgemaakt voor de zones binnen de aanwezige gebouwen met erfgoedwaarden die door de geplande werken bedreigd worden. De betrokken zones en de specifieke geplande werken dienen voorafgaand hun uitvoering in een startoverleg te worden besproken met de architect, de aannemer geplande werken en aannemer archeologie. Op heden is nog niet duidelijk in hoeverre ingrepen binnen deze bebouwing nodig zijn en welke vorm dit zal aannemen. Mogelijk zullen de aanwezige vloerplaten deels of volledig worden uitgebroken. In dat geval dienen deze zones te worden onderzocht aan de hand van een archeologische opgraving als een op zichzelf staande fase tijdens de uitvoering van de geplande werken.

Figuur 5: Mogelijke archeologische opgraving op recente luchtfoto (bron: www.geopunt.be)

Na de (gedeeltelijke) uitbraak van de bestaande vloerplaten wordt op aangegeven van de veldwerkleider het volledige oppervlak van de zone waar de geplande werken hun impact zullen uitoefenen afgegraven tot op het eerste archeologische niveau. De graafmachine die gebruikt kan worden voor de aanleg van de vlakken is van een type dat toelaat zowel horizontale vlakken aan te leggen als de stratigrafie te volgen en dat geen schade toebrengt aan de aangetroffen sporen. De graafbak heeft geen tanden.

Vooraleer verder wordt verdiept naar het volgende vlak, worden alle grondsporen in het bovenliggende vlak steeds volledig afgewerkt. (Bak)stenen structuren, vloeren e.d. kunnen worden uitgebroken indien dit nodig zou zijn voor de aanleg van een volgend vlak. Opeengelegde vlakken mogen niet betreden worden met de kraan en/of ander zwaar materiaal tenzij rijplaten of een andere buffer voorzien zijn.

De zones van de geplande werken worden opgegraven tot op de verstoringdiepte (+ 30 cm buffer).

De uitvoering van het onderzoek gebeurt verder volgens de Code van Goede Praktijk, eventueel aangevuld met bijkomende maatregelen indien de sporen en/of vondsten daartoe aanleiding geven. Deze eventuele maatregelen worden bepaald door de erkend archeoloog. Voor een vlotte opvolging van de werken en het archeologisch onderzoek is een goede

communicatie vereist tussen enerzijds aannemer en veldwerkleider archeologie. Staalname en conservatie dienen te gebeuren volgens de bepalingen zoals beschreven in de Code van Goede Praktijk. Het onderzoeksdoel is succesvol bereikt indien de vraagstelling kan beantwoord worden. Het gefundeerd kunnen beantwoorden van de vraagstelling is dus het evaluatiecriterium aan de hand waarvan de erkende archeoloog zal bepalen of het onderzoeksdoel succesvol bereikt is.

De archeologische opgraving dient niet te worden uitgevoerd indien er zich geen grondroerende ingrepen zullen voordoen ter hoogte van de aanwezige gebouwen met vastgestelde erfgoedwaarde.

Het archeologisch ensemble zal gedurende van het onderzoek bewaard worden bij de aannemer archeologie. Na volledige afronding van het onderzoek zullen met de initiatiefnemer de nodige afspraken gemaakt worden over een definitieve deponeringsplek.

Staalname:

Volgens de Code van Goede Praktijk is staalname voor natuurwetenschappelijk onderzoek nodig als bij het onderzoek van een spoor concentraties van plantaardige, dierlijke of menselijke resten met kleine dimensies opgemerkt worden en als de kans reëel is dat er zich in het spoor microscopische organische resten bevinden. Leeflagen, ophogingslagen en wegtracés die gedurende zekere tijd in gebruik zijn geweest, lenen zich bijzonder goed voor micromorfologisch onderzoek. Tijdens het opkuisen van de profielwanden wordt er actief gezocht naar diagnostische materiaal. De beslissing om al dan niet talen te nemen, gebeurt in functie van de onderzoeksvragen en -doelstellingen van de opgraving, maar ook in functie van de mogelijke aanwezigheid van natuurwetenschappelijk materiaal. Deze laatste zorgt ervoor dat onderzoeksresultaten kunnen verworven worden die buiten de op voorhand gestelde vraagstelling van het project vallen.

Criteria:

Het onderzoeksdoel is succesvol bereikt indien de vraagstelling kan beantwoord worden. Het gefundeerd kunnen beantwoorden van de vraagstelling is dus het evaluatiecriterium aan de hand waarvan de erkende archeoloog zal bepalen of het onderzoeksdoel succesvol bereikt is.

De archeologische opgraving moet niet uitgevoerd worden indien er zich geen grondroerende ingrepen zullen voordoen ter hoogte van de bestaande gebouwen met een vastgestelde erfgoedwaarde.

Schatting totale duur en kostenraming:

Een inschatting van de duur- en kostenraming kan op heden nog niet worden opgemaakt. Hier wordt opnieuw verwezen naar de nood aan een gedegen communicatie tussen de aannemer archeologie, de aannemer geplande werken en de opdrachtgever om tijdig de noodzakelijke duur en kost voor het archeologisch onderzoek te kunnen inschatten en incalculeren in de uitvoeringstermijn.

Gewenste competenties:

Het veldwerk wordt uitgevoerd door minstens 2 gediplomeerde archeologen die permanent op de site aanwezig zijn. Daarnaast wordt conform de Code van Goede Praktijk een aardkundige betrokken bij het veldwerk. Deze dient echter niet permanent op het terrein aanwezig te zijn.

Deponering:

Het archeologisch ensemble zal gedurende het onderzoek bewaard worden bij de aannemer archeologie. Na volledige afronding van het onderzoek met de initiatiefnemer de nodige afspraken gemaakt worden over een definitieve deponeringsplek.

8. Voorziene afwijkingen ten aanzien van de Code van Goede Praktijk

Er zijn geen voorziene afwijkingen ten aanzien van de Code van Goede Praktijk.